

Deme Lajos szkv.cső.szds.
177 Charlton Avenue W.
Hamilton, Ontario, Canada.

D.L.

A beszámolóját Deme Lajos szkv. m. kir. csendőrszázados jó barátjának, Seregélyes Márton szkv. m. kir. csendőr főtörzsőrmesternek dedikálta. A kézirat az ő örökségéből való.

P R O M E M O R I A M.

A MAGYAR NEMZETI BANK CSENDŐRKÜLÖNITMÉNYÉNEK

T Ö R T É N E T E.

Alulírott: Deme Lajos szkv. m. kir. csendőr-százados, mint a Tábori Csendőr Törzsszakasz parancsnoka; 1944. évi december hó 9-én a reggeli órákban a 3.sz. mellékletben foglalt parancsot kaptam. (Az eredeti parancsot nem tudom mellékelni, mert azt 3 évvel ezelőtt a Kanadai Kir. Lovascsendőrség egyik tagjának, bizonyos bélyegző összehasonlítás nyomozás céljából átadtam s mindeddig még nem kaptam vissza.)

Megelőző fejezetben foglaltak alapján aznap délután bevonultam s jelentkeztem Jankovics László vezérigazgató urnál. A Bank fiokja a Püspöki Várhegy alatt levő utcában épült. Ennek háta megett levő oriási szikla-tömbbe volt beépítve a Bank egy emeletes ultra-modern Bunkerja. - Még aznap este jelentkeztem a vesz rémi osztály-parancsnok: Toth alezredes urnál, ak a 4.sz. mellékletben foglaltak alapján 30 fő területi csendőrt, valamint a Bank állandó őrségét képező veszprémi rendőr-kapitányság állományába tartozó 5 fő államrendőrt beosztotta a különítménybe azzal, hogy a Bank értékeit a Németbirodalom területére fogjuk kísérni.

1944 december 9-én az oroszok már Siofokon voltak - légvonalban kb. 28 km.-re Veszprémtől. - Megérkezésünk alkalmával teljes erővel foly a Bank értékeinek vasuti kocsikba való berakása s másnap reggel a szerelvény el is indult a Sopron közelében levő Fertőbozi állomásra. Annak kíséretét a 30 fős területi csendőr erő képezte a rangidős főtörzsőrmester parancsnoksága alatt.

Az őrizetünkre bizott szállítmány nemzeti jellegű és Banki tulajdon képező fontosabb értékek a következők voltak: 365 métermázsa szinarany, mint a magyar Pengő Aranyfedezete. 25 kg-os darabokban levasalt ládikákban fűrészporba csomagolva. Az arany nagy falyssullya folytán egy-egy 25 kg.-os darab, mintegy kb. téglá hosszúságú és kb. egy téglá szélességnek háromnegyede, vastagsága pedig a téglá vastagságának felelt meg.

A három Corvina.-

A 2 méter hosszú platina Méter Prototípus.-

Sok-sok millió értékben a m.kir. Posta bélyeggyűjteménye, külföldi valuták és a teljes magyar papírpénz.

A Vezérigazgató kívánságára a tábori cső. legénység parancsnokságom alatt 1944 december 26-ig a veszprémi bunkerban maradt. Ekkor települtünk át a Bank igazgatóságával együtt a soproni hadapród iskolába. - Megelőző idő miniszteriumi rendelet alapján a területi csendőrök feletti parancsnokságot a fertőbozi állomáson: vitéz Sasváry ny. áll. cső. ezredes vette át. Itt tudtam meg, hogy időközben a szerelvényhez csatolták a magyar állami tulajdon képező ezüstöt is. (Az ezüst - jellemzően az akkori fejetején álló viszonyokra, nyitott vagonokba, szem módjára ömlesztve volt elhelyezve. Emlékezetem szerint 5-6 nyitott teher kocsiban. Így annak pontos mennyiségét nem is tudtam. - Németországba való elindulásunk előtt az

ezüst a németeknek lett átadva. További sorsáról semmit sem tudok;)

A Bank kb. 50 teherkocsiból álló szerelvénye: 1945 január 23-ig vett részt a fertőbozi állomáson, a Német Birodalommal kötendő a Bank érdekeire vonatkozó államközi szerződés megkötése miatt. - Január 23-án késő délután elindult a vonat az értékeken kívül a Bank személyzetével és annak hozzátartozóival kb. 400 fős létszámmal. Éjjel tájban Ágfalva község-nél léptük át a magyar határt. Január 25-én hajnalban futottunk be a ~~Kar~~ Karintia és Felsőausztria határán levő Spital am Phyrn kb. ezer lakosú osztrák községben.

Nyomban azon a reggelen megkezdődött a szolgáltatón kívül levő csendőri hathatós segítségével is a Bank kiköltöztetése. Elsősorban az aranyat szállítottuk ki a kb. egy km-re levő és II. József király által a Benecés Rendtől elkönfiskált Kolostor hatalmas templomának kriptájába. Ugyan is a konfiskálás óta nem temettek a kriptába. Az U alaku Kolostor pedig erdőigazgatóság székhelye és magánlakások céljaira szolgált. Ide települt a Bank igazgatósága irodáival és aranyon kívüli többi értékkel. A kb. 50 kocsiból álló szerelvény kirakása két hetet vett igénybe. Azt követően Sasváry ezredes ur átadta nekem a parancsnokságot s ő a németországi Drezdába aposához utazott. - Ettől kezdve a Bank tisztviselői kara megkezdte az irodai stb. munkát. A Különítmény pedig a napirend szerinti kiképzést, melyet csak a napjában és gyakorta többször is megismétlődő légi riadók szakítottak meg. -- Még a kiköltözködés alatt megcsináltam az örutasítást. Összesen 3 órsem volt: egy a Kripta ajtajában, egy a Kolostor déli szárnyának főbejáratánál és egy kb. egy kilométerre a Kolostortól egyik ottani Gasthaus hatalmas tánctermeben levő raktárt őrizte. Elhelyezésünket és étellemezésünket a Bank igazgatósága intézte.

Ebben a vadregényes faluban és viszonylagos nyugalomban bombaként hatott 1945 április elején, illetve már március végén a dunántúli magyar front szétbomlása. Ezen eseményt megelőzően kb. egy héttel a Bank egyik tehergépkocsiján egyik főtisztviselő vezetése alatt Sopronba lett utba-indítva. Garamvölgyi György őrm., mint karhatalmi fedezet kísérte a tehergépkocsit. Sopronba érte őket az összeomlás híre. Nyomban visszaindultak Spital am Phyrn felé. Nem sokkal az akkori Német-birodalmi határ átlépése után egy német tüzérszázados rájuk szegzett pisztollyal elvette tőlük a hatalmas Mercedes tehergépkocsit. Az utolsó pillanatban a főtisztviselő nagyobb mennyiségű banki tulajdont képező dollárt és Switzerland-i frankot adott át Garamvölgyi őrmesternek, azzal, hogy próbálja meg elhozni Spital am Phyrnbe. - Akik résztvettek az 1945-ös menekülésben nagyon jól tudják az akkori szörnyű állapotokat. Ennek ellenére Garamvölgyi őrm. két nap múlva bevonult Spital am Phyrnbe és a Bank igazgatóságának hiánytalanul átadta az általa megmentett nemes valutákat. Az azt követő banki gyűlésen Temesváry László elnök nyilvánosan megköszönte és megdicsérte Garamvölgyi őrmestert.

1945 április elején a menekülők első hullámai és hatalmas gyalogos fogolyszállítmányok érték Spital községet. A helyi német csendőri-őrsön egyetlen alhadnagyi rangban levő csendőr teljesített szolgálatot; a többiek hadbavonult pot-csendőrök voltak.

A Nemzeti Szocialista Németország fegyverletétele előtti utolsó Vasárnapon a községben az összes köz és magánépületekre a helybeli osztrák lakosok felvonták a régi piros-fehér osztrák nemzeti lobogót. Bár a régi községi vezetőség helyén maradt. A délutáni órákban a község háza előtt mentem el. A község háza kapujából hirtelen kilépett: Dr. Somogyi Otto Nemzeti Bank ellenőr. Közölte velem, hogy a község vezetősége épen fontos gyűlést tart. Őt kérték fel, hogy engem, mint a Bank csendőrkülönítménye parancsnokát azonnal hívjon be. A tanácsteremben a régi polgármesteren kívül a község összes vezető férfiai jelen voltak, tulnyomo részben idős

osztrák emberek, kiket részben látásból, részben már ismertem. A polgármestri széken a német rendőrség őrnagyi egyenruhájában: Dr. Pasqually bécsi rendőr őrnagy ült. Kölcsönös bemutatkozás után németül megkérdeztem a jelenlevő osztrákokat, hogy megbízható vagyok-e. Feltehetőleg azt hitte, hogy nem tudok németül. A jelenvoltak egyhangú igennel feleltek. Dr. Pasqually őrnagy közölte velem, hogy a régi független Ausztria a Nemzetiszocialista Németország leverése után újra alakult. Ő mint betegszabadságon levő rendőr törzstiszt a község és a környék közbiztonságának vezetését átvette. Kért, hogy erre a szolgálatra a Különítmény legénységének egy részét bocsássa rendelkezésére. Ezt készséggel megtettem. Még azon este az örlegénység fele a helyi osztrák csendőrség parancsnoka irányítása mellett a községben és annak környékén a közbiztonsági szolgálatot megkezdte. A község házáról eljövet azonnal felkerestem a Nemzeti Bank Vezérigazgatóját: Dr. Cotellic István urat. Közöltem vele a történeteket és ő intézkedéssel egyetértett. A következő hétfő viszonylagosan nyugalmasan telt el. Kedden reggel Dr. Pasqually őrgy. üzenetet kapott, hogy fontos megbeszélés céljából a község és a tartomány határát képező 999 méter magasságban levő hágo menedékházához menjen fel. Az üzenet szerint egy lovagkeresztes tiszt várja. A dolog csak törbeccsalás volt, mert megérkezése után SS. egyének agyonlőtték. Május 8-án a du. órákban kb. 10-12 hatalmas német katonai teherautó SS. katonák fedezete alatt megállott a Kolostor előtti főtéren. A kocsikból egy SS. számvivő tisztekből álló bizottság ment föl a Bank Vezérigazgatójához Dr. Cotellic István-hoz. Hivatkozással az egyik SS. hadseregcsoport parancsára követelték, hogy a Vezérigazgató a Bank összes arany készletét azonnal bocsássa rendelkezésükre. A Vezérigazgató kitűnő politikával vacsára invitálta a Bizottságot, azonkívül különböző okokkal halasztotta az Igazgatóság döntését. A Bizottság tagjait jól tartották és főként itatták. Tudták, hogy az elővonuló amerikai hadsereg már a közeli falvakban van. Délután 3 óra tájban az első amerikai páncélos ék megállás nélkül átszaladt a községen. Csak a Phárm hágon az amerikai megszállási körlet határán állott meg. Viszont az arany meg lett mentve, mert a németek pillanatok alatt eltűntek. — Kb. 5 óra tájban egy amerikai ezredes, kocsiján egyedül ülve érkezett a községbe és a Vezérigazgatót kereste. A Vezérigazgatónak átnyújtott egy nyílt parancsot, mely szerint az amerikai hadsereg az arany és az értékek őrzését átveszi, és azt a magyar csendőr őrséggel karöltve fogja őrizni. Közölte, hogy az őrséget képező páncélos egység minden pillanatban várható. Ez az egység kb. egy század 20-27 kocsival csak este 10 órakor vonult be. Addig a Bank étkezdéjében együtt voltunk az ezredessel. Az ezredes tartalékos tiszt volt, polgári életében gyárigazgató. Barátságos ur volt és joakarata segítette át a Bankot az első nehézségeken. Még aznap este 10 óra után a templom kriptájában elhelyezett arany mellé a csendőr őrszemmel együtt egy amerikai őrszemet is állítottak fel. A közös őrség az egész idő tartama alatt az amerikai örök és csendőr őrszemek között a legbarátságosabb volt. Május közepén az amerikai páncélosok főparancsnoka: Patton tábornok meglátogatta a Bankot. Az örutasítás értelmében a két zárkezelő csak a Különítmény parancsnok jelenlétében mehetett be a kriptába. A csendőr őrszem: Zolyomi ny. állományu törm. debreceni lakos volt. Patton tbk. és kísérete kb. 10 percet várt érkezésemig. Jellemző a tbk. katonás magatartására, hogy megértette az ily értelmű rendszabályt a legudvariasabban fogadott. Aztán megtekintette a pincében levő 365 m.m. aranyat.

Junius közepén az arany készletet és külföldi valutákat kb. 30 katonai teherautóra rakták. A kipakolást és rakodást teljes egészében az amerikai katonák végezték. Ezen utasítás a legfelsőbb amerikai parancsnokság parancsa alapján történt. Négy páncélgépkocsi kíséretével Frankfurt am Mainba az amerikai főhadiszállásra szállították. A Bank két főtisztviselője a szállítmánnyal együtt utazott. 1945. június elején az első hazaszállí-

tási hullám alkalmával az örlegénység fele hazament. Az amerikai hadse-
bevonulása után a Bank vezetője: Dr. Torzsay Biber Gyula főügyészigazgat
lett. Ő írásbeli utasítással amerikai parancsra közölte a Különítménnyel
hogy annak minden tagja, Spital am Phyrn-i szolgálati helyel tényleges k
biztonsági szolgálatot lát el. Elmenetelük esetén az illetők, amerikai pa-
rancs értelmében katona szökevénynek tekintendők. Ugyancsak átvette a kü-
lönítmény feletti legfelsőbb utasítási jogot is. A Különítmény 1946 szept-
ember elejéig állott fenn. Illyentén: a Testület utolsó maradványának teki-
hető, tekintettel arra, hogy az amerikaiak által elismert fontos magyar in-
tézmény mellett fegyveres és közbiztonsági szolgálatot látott el.

1945 novemberében Dr. Torzsay Biber igazgatót az amerikai CIC koholt
hazai vádak alapján letartóztatta és mint háborús bűnöst hazaszállíttatta.
Elfogása általános elkeseredést keltett. 1946 tavaszán, mivel a még nem
kommunista otthoni Nemzeti Bank teljes erejével kiállott mellette a Nép-
birozság felmentette. -- Jellemző az akkori otthoni viszonyokra, hogy szaba-
dulásakor a börtön főkapuján álló becsületes öreg magyar börtönőr így bu-
csuzott tőle: "no méltóságos uram most aztán pucolni!". Dr. Torzsay nagyobb
mennyeségű családi ékszer e célra való feláldozásával egy orosz katonai
teherautón Bécsen keresztül nyugatra menekült.

Dr. Torzsay letartóztatása után a Bank vezetését egy 10 tagú bizottság
vette át. A Bank élére amerikai megbízatással, mint vagyongondnok, Huandt
Richard ny. vezérigazgató került. Nevezett a Különítmény szempontjából úgy-
azt a helyzetet vette át, amit Dr. Torzsay betöltött. A Különítmény további
szolgálatát a Bank vezetését ő intézte és a csendőrség felé állandó
megértést és szeretetet mutatott. 1946 első negyedében az amerikai Times
Magazin cikkéből és képeiből értesültünk, hogy Nagy Ferenc és Rákosi meg-
látogatták Washingtonban Truhman elnököt. -- Az ottani bankos körökben álta-
lános volt a felfogás, hogy a Bank aranykészletéből is döntés történt.

A Bank spitali részlegének hazaszállítása 1946 augusztus végén és
szeptember elején történt. Mint érdekességet megemlíthetjük, hogy az eredeti
bankos 5 tehergépkocsi helyett 7 tehergépkocsit küldtek haza. A Bank
gépkocsivezetői az új két hatalmas Mercedes tehergépkocsit a 45-ös össze-
omlás alkalmával a német hadsereg állományából szerezték. A hazaszállítás
vasuton történt, csendőregyen nem ment kíséretként.

Megelőző felyezetben foglaltak alapján az arany és az értékek kivé-
telével a Bank ingo vagyona és személyzetének tulajdono része hazament. Így
a Különítmény szükségtelessé vált. Ennek alapján Huandt Vezérigazgatótól
elbocsátásunkat kértem. Személy szerint a 7. számú mellékletet képező levél-
el bocsátott el. Személy szerint igen melegen bucsuzott, azzal, hogyha a
községben szándékozom maradni, akkor a Bank állományában maradhatok. Sajná-
lattal közöltem, hogy a faluban munka hiányában nem tudok maradni s már
megelőzően Linz-ben vasuti pályamunkát kaptam. Ez alkalommal a Vezérigaz-
gató elmondotta nekem, hogy a közelmúltban Linzben találkozott és beszélt
a Magyar Hazaszállítási Bizottság elnökével, aki zsidó vallású volt. Tárg-
yalásuk hivatalos jellegű volt és a csendőr Különítmény ügye is szóba
került. Azon a nyáron volt a kunmadarasi pogrom. Ennek hatása alatt az ille-
tő kb. szoszerint a következőket mondotta: "ha most odahaza a csendőrség
teljesít szolgálatot Kunmadaras nem történt volna meg!". Azonkívül oly
értelemben nyilatkozott a Vezérigazgátnak, hogy ne szorgalmazza csendőrök
hazamenetelének ügyét.

1945 késő őszen a salzburgi amerikai CIC csoportosan szedte össze az
ártatlan magyarokat hazaszállítás céljából. Féltő volt, hogy minket is ki-
kezdének. Éppen ezért a község polgármesterétől igazolványt kértem, miszerint
résztvettünk Ausztria "felszabadításában". Ezt meg is kaptuk lásd 6. sz.
melléklet. Így lettünk "Osztrák szabadsághősök". Arra azonban kitűnő
volt, hogy minden további amerikai zaklatás alól mentesítsen bennünket.

Bár ilyen egyáltalán nem volt.

A Különítmény fennállása alatt az együttműködés a Bank és a Különítmény között mintaszerű volt. Személyszerint ma is a Bank emigrációban levő több vezetőjével legnelegebb baráti viszonyban vagyok. Az ide mellékeltem Temesváry és Jankovics féle levelek is bizonyítékai ennek.

1946. szeptember 1-vel vasuti munkásként Linzben helyezkedtem el, de még Spitalban kaptam egy hazai levelet. Ebben egy falumbeli barátom a hazai

Hírlap egy kivágását küldte. A cikk engem "aranyrabló csendőr századosnak" nevezett. A Bank hazatérő részlegét nyilasoknak és ugyancsak rablóknak nevezte. Azokat a tisztviselőket, akik a rablást úgy követték el, hogy 5 bankos teherautó helyett hetet vittek haza.

Ugy odahaza mint kint az emigrációban az a téves hiedelem járta, hogy 1946 késő őszén a Bank értékeit és aranyát az amerikaiak csendőri kísérettel vitték haza. Ez valótlan. Akkor a csendőr Különítmény már nem is létezett. Az "aranyrabló csendőrök vasuton vagy osztrák parasztnál dolgoztak már ebben az időben". Az aranyat és az értékeket a Kiszgazdapárti Nogrady pénzügyminiszter vitte haza. Ő ezért magas kitüntetést és egy állami aranyórát kapott ajándékba. Rövid pár év után ő is átszökött Svájcba. Tudomásom szerint sem vasuti sem paraszti munkát nem végzett s állítólag most New-Yorkban él.

Ez volt a Magyar Nemzeti Bank Csendőr Különítményének rövid és igaz története.

MELLÉKLETEK:

1. A Magyar Nemzet Csendőrsége.
2. Közbiztonsági közeg az Egyesült Államokban.
3. A Tábori Rendészet főnöke "Nyílt parancsa" Deme százados részére.
4. A veszprémi osztályparancsnokság parancsa a területi csendőr legénység részére.
5. A Nemzeti Bank Igazgatójának levele a szolgálat ellátásával.
6. Spital am Phyrn osztrák község polgármesterének nyilatkozata.
7. A Bank vezérigazgatójának végelbocsáto level: Deme szds. részére.
8. Temesváry László a Magyar Nemzeti Bank volt elnökének levele. Mellékelve: v. Szathmáry Károly szds. arra adott válaszának fogalmazványa.
9. Jankovics László a Magyar Nemzeti Bank volt vezérigazgatójának levele.

MEGJEGYZÉS:

A 3 - 7. mellékletek fénymásolatok; eredeti példányok Deme szds. birtokában.

A 8 - 9. mellékletek eredeti példányok.

Hamilton, Ontario, Canada, 1966. április 30.

